

TAPANI KILPELÄINEN & JOUNI AVELIN

Reilusti ajastaan jäljessä

Kirjailija Lena Andersson toivotti lukijansa tervetulleiksi rakaisin arkeen *Dagens Nyheterin* kolumnillaan tammikuun alussa. Andersson oli noukkinut kirjajhylystään Karl Popperin (1902–1994) opuksen *Avoim yhteiskunta ja sen viholliset* (1945), jossa Popper kauhistelee kollektivistisia ajattelutapoja, koska pysähtyneisyys ja vapaudettomuus on hänen mukaansa rakennettu niiden sisään. Platon oli Popperille niin mahdollikas ajattelija, että vaikkei tämä elinaikanaan saanut ääntään Syrakusassa käytännöllisesti katsoen edes kuuluville, voidaan tämän syntitilille sentään laskea seuraavilla vuosituhansilla tuhojaan tehneet totalitarismin muodot.

Mutta tyrmätessään ajatukset historian viekkauksista ja ihmiskunnan muita paremmin asioista perillä olevista etujoukoista Popper ajautuu yllättävään seuraan. Andersson sanoo hätkähtäneensä sitä, ettei Popper ole liberalismiin taakuumies vaan varhainen postmodernisti. Valitettavasti Andersson ei kerro, missä hän on viimeksi postmodernisteja nähnyt. Popper pitää kiinni objektiivisesta tiedosta ja todellisuudesta, mutta koska hän korostaa samalla, ettei mitään tulkitsematonta tietoa ole, Andersson saa aiheen päätellä, että Popperin ajattelu alkaa tahtomattaan muistuttaa postmodernistien valistus-kritiikkiä. Jos tiedosta ja historiasta tulee olemuksettomia käsitteellisiä rakennelmia, tiedolliset varmuudet ja historian suuret kertomukset romahtavat kuin postmodernismissä ikään. Andersson myöntää postmodernin filosofian kriittisen potentiaalin, mutta hän havaitsee myös

sen mahdollisuudet laiskan ajattelun oikeuttajana: hän kavahtaa liiallista skeptisismää, kaiken tiedon pelkistämistä vallankäytöksi ja yksilön kokemusten tärkeyden ylikorostamista.

Loppujen lopuksi päästään taas kerran tutustumaan väärään dikotomiaan: jos järki ei voita, Hannibal kolkuttaa porteilla. ”Ehdoton antiessentialismi ajaa järki-intoilija Popperin hänelle vieraan järkivihamielisen relativismin ja nihilismin syliin”, Andersson päättelee. Järjen kritiikki pelkistyy helposti käsiteltäviksi ismeiksi.

Näki kauhut kaikkialla

Slaten Steven Pinker ja Andrew Mack lietsoivat tulevaisuudenuskoa pari päivää ennen joulua. Heidän argumenttinsa on moneen kertaan kuultu mutta silti toistamisen arvoinen: uutiset ovat uutisia juuri siksi, etteivät ne kerro, miten asiat pääosin ovat, vaan päinvastoin ne kertovat, miten asiat pääosin eivät ole. Isis, Ukrainan kriisi, kulkutaudit ja kaatuvat verkkopankit pääsevät otsikoihin poikkeuksellisuuttaan, eivät edustavuuttaan. Teloittamattomassa journalistissa, joukkoraiskaamattomassa naisessa tai maan tasalle pommittamattomassa koulussa kun ei ole mitään uutistamisen arvoista.

Pinker ja Mack eivät rohkaise lämpimikseen vaan tukeutuvat matematiikkaan ja kokeelliseen psykologiaan. Valintaa he perustelevat sillä, että kylmät luvut tasa-arvoistavat eri kuolemantapaukset ja estävät huomiota suuntautumasta sensaatioarvon mukaan. Näin paljastuu, että pomminheitäjien sijasta keskiver-

toyhdyksvaltalaisen olisi syytä pelätä ampuaisempistoja tai yöpaidan syyttämistä tuleen. Vaikka joukkomurha olisi inhimillinen tragedia ja viestimet täyttävä draama, siitä ei seuraa, että se kannattaisi ottaa uhkana lukuun vakavammin kuin vaikkapa alati vaaniva liikenneonnettomuuden mahdollisuus. Ja jos välttämättä tahtoo menettää yönensä, lähestyvän sydäninfarktinkin välttämättä ajaneen saman asian kuin terroristi-iskuista fantasioiminen.

Ongelma piilee siinä, että ihmisillä on taipumus arvioida riskejä käsillä olevien esimerkkien pohjalta. Uhkaavimmalta tuntuu se, mikä saa eniten ohjelma-aikaa, ja se, miten asiat ovat, ei yksinkertaisesti ole journalistisesti kiintoisaa. Näin maailma näyttää ja tuntuu vaarallisemmalta, vaikkei se välttämättä ole vaarallisempi. Uutiset saattavat luoda majojovasti vääristyneen maailmankuvan, mutta ainakin niistä saa synn elää turruttavan pelon lamauttamana.

Puuroista ja velleistä

Varhaisessa kristillisessä teologiassa kateus luetaan kuolemansynteihin, mustasukkaisuutta ei, olihan Jumalakin mustasukkainen israelilaisten palveluksessa muita jumalia. Andrew Stark esittelee *The Wall Street Journalissa* (9.12.2014) melankoliaa ja pitkästyntymistä tutkineen Peter Tooheynt teoksen *Jealousy* (2014).

Toohey kertoo mustasukkaisuuden kulttuurihistoriaa ja löytää riittämiin todisteita *Raamatusta* Homerokseen, egyptiläisistä kirouksista Shakespearaan, Strindbergiin ja Munchiin asti voidakseen todeta, että mustasukkaisuudella on ole-

otteita ajasta

tettua suurempi osuus jokseenkin kaikessa.

*The New York Review of Books*issa (8.1.2015) Diane Johnson lisää vielä litaniaan sen, että Tooheyn mukaan 1800-luvun lopussa aiheen käsittely kaunokirjallisuudessa, maalaustaiteessa ja oopperassa kohosi ennennäkemättömiin mittoihin. Sotkut alkavatkin tästä. Toohey mukaan mustasukkaisuus on myötäsintyistä,

mutta lisää heti perään: eskimoita ja Samoan heimoja lukuun ottamatta. Darwinillekin mustasukkaisuus oli itsesuojelumekanismi. Entäpä ne eskimot ja samoalaiset?

Toohey myös yrittää erottaa kateuden mustasukkaisuudesta viittaamalla Peter van Sommersin määritelmään, jonka mukaan kateus koskee sitä, mitä kadehtija haluaa muttei omista, kun taas mustasuk-

kainen omistaa jotakin, jota ei halua menettää. Mitä pidempään Toohey aihettaan käsittelee, sitä halukkaampi hän on kuitenkin myöntämään, että kateus ja mustasukkaisuus muodostavat usein vyyhdin, jossa toista ei voi oikein erottaa toisesta.

Ehkä erottelua voisi hakea vaikkapa seuraavasti: kateus on hyväksynnän muoto, mustasukkaisuus ei.